

הלכות תפלין סימן לב

(כא) יִשְׁרֹטְט כָּל הַשּׁוּרוֹת. וְלֹא יִשְׁרֹטְט (כב) בְּעֹפְרָת מִפְּנֵי שֶׁמִּקּוֹם הַשְּׂרָטוּט נִשְׂאָר צְבֻעַ: הגה *וְיָשׁ אומרים שְׂצֵרִיף לִשְׂרֹטְט תָּמִיד לְמַעֲלָה וְלְמַטָּה וּמִן הַצְּדָדִים אָף-עַל-פִּי שְׂיוּדָע לַכְּתָב בְּלֹא שְׂרֹטוּט, *וכן נוֹהֲגִין (ברוך שאמר ומרדכי וספר תרומה וסמ"ג): ז' תְּלַכְּהָ לְמַטָּה מִסִּינֵי, תִּפְלִין עַל הַקְּלָף וְלֹא עַל הַדּוּכָסְטוּסוֹס *וְלֹא עַל הַגּוֹל. מוֹתְבִין עַל הַקְּלָף בַּמִּקּוֹם בְּשׂוֹר, *וְאִם שָׁנָה פְּסוּל. מִהוּ קְלָף וְזוּמָה דּוּכָסְטוּסוֹס? הַעוֹר בִּשְׁעַת עֲבוּדוֹ חוֹלְקִין אוֹתוֹ לְשָׁנִים, וְחֵלֶק הַחִיצוֹן שֶׁהוּא לְצַד הַשֶּׁעַר נִקְרָא קְלָף, וְהַפְּנִימִי הַדְּבִיק לְבִשְׂוֹר נִקְרָא דּוּכָסְטוּסוֹס. וְלִפֵּי זֶה, כִּי אִמְרִינוּ מוֹתְבִין עַל הַקְּלָף בַּמִּקּוֹם בְּשׂוֹר' הִינוּ בַּמִּקּוֹם הַיֹּתֵר קְרוֹב לְבִשְׂוֹר, דְּהִינוּ בַּמִּקּוֹם הַחוּרָו כְּשֶׁהוּא רְבוּק דּוּכָסְטוּסוֹס. *וְקַלְפִּים שֶׁלֹּנוּ שָׂאִין חוֹלְקִין אוֹתָם לֹש' לָהֶם דִּין קְלָף *וְכוֹתְבִים עֲלֵיהֶם לְצַד בְּשׂוֹר, *שִׁמָּה שִׁמְמָגְרָרִים קָלְפֹתוֹ הִעֲלוֹנָה שֶׁבַּמִּקּוֹם שֶׁעַר אִינוּ אֵלֶּא כְּדִי מַה שְׂצֵרִיף *לְתַקְּנוֹ וְלִתְחַלְּקוֹ, וְאַפְסוֹ אִם הָיוּ חוֹלְקִים הַעוֹר לְשָׁנִים הִנֵּה צָרִיף לְגַרֵּר מִמֶּנּוּ כְּךָ, *וּמַצַּד הַבִּשְׂוֹר גּוֹרְרִים הִרְבָּה עַד שָׂאִין נִשְׂאָר אֵלֶּא הַקְּלָף בְּלִבֵּד: ח' *צָרִיף הַקְּלָף לְהִיּוֹת מִמַּעַד (יב) *וְכֵן (יג) (כג) בְּעִפְצִים אוֹ בְּסִיד, *וְצָרִיף שִׁיָּהָה מִמַּעַד לְשֹׁמוֹ. שׁוֹטב לְהוֹצִיא (כד) בִּשְׁפָתָיו (כה) *בְּתַחֲלַת

ג שָׁבַת עַת וְעַת וּמְחֹלֶת לַסּוֹת
 פּ לְפִירוּשׁ הַמְּחֹסֶפֶת
 וְהַפְּרָדִים מִשֶּׁם רִשִׁי
 וְהָיָה בִּשְׁם הַעֲרוּף
 וְהָיָה בַּהֲלֹכַת שֶׁבִּי
 חוֹרָה וְהַרְבֵּיבִים כִּפְרוֹךְ
 א מְחֹלֶת תִּפְלִין
 ע חֶסֶד וְהָיָה לָכֵן
 וְכָתוּב פ' בְּיָחִיפֶיךָ
 ק מְחֹלָה יט
 ל חֶסֶד וְהָיָה שֶׁם
 וְהָיָה יט
 ר שְׁבַת רַשִׁי אֶפְסוֹ לְעַת
 ש"ש ה' רִשִׁי יט
 קהִלּוֹת סְפָרוֹתָהּ
 כַּשֶּׁם רַבֵּנוּ מִדְּיֻז
 וְהָיָה בִּסְמִן כה

בְּאֵר הַטֵּב

פסוק בלא שרטוט, וכשמשרטט שטיחה עליונה דין, עי' מ"א: (יא) בְּעִפְצִים.

בקלף שלאחר העבוד חולקין אותו ומשוניח אותו בעצב לבן כדי שיהא חלק וזבן בימיה, וקצת ספרים רצו לאסור מפני שאינו כחוב על הקלף רק על אותו צבע ומפסיק בין הקלף לכתב; והשיב שקצת ספרים היא זה הנבל יצפה פיהם, וקצת שטעוה מן המסבחר לכתב על קלף זה משום זה אלי ואגויה, ומצב זה שפדוק קלף אינו הפסק, וגם כי כל לנאותו אינו חוצץ ע"ש. ונראה שלכתחלה יש להעביר על פניו בחוץ וי' מטילין לבן ולקצת חיטוב, וזה מה שאינו מקרב בהקלף המעצב ע"י הכמות הנה, ומה שישאר מקרב בו הוא נקשה גוש אחר עם הקלף ואינו חוצץ. וי"ט נראה שאין להסיר

שְׂעָרֵי תְּשׁוּבָה

שלא כסדרן, רצ"ע בפ"ח שם: [א] בְּעִפְצִים. עבה"ט. ועין בפנים מאירות ח"ג ט' לב בקלף שלאחר העבוד חולקין אותו ומשוניח אותו בעצב לבן כדי שיהא חלק וזבן בימיה, וקצת ספרים רצו לאסור מפני שאינו כחוב על הקלף רק על אותו צבע ומפסיק בין הקלף לכתב; והשיב שקצת ספרים היא זה הנבל יצפה פיהם, וקצת שטעוה מן המסבחר לכתב על קלף זה משום זה אלי ואגויה, ומצב זה שפדוק קלף אינו הפסק, וגם כי כל לנאותו אינו חוצץ ע"ש. ונראה שלכתחלה יש להעביר על פניו בחוץ וי' מטילין לבן ולקצת חיטוב, וזה מה שאינו מקרב בהקלף המעצב ע"י הכמות הנה, ומה שישאר מקרב בו הוא נקשה גוש אחר עם הקלף ואינו חוצץ. וי"ט נראה שאין להסיר

מִשְׁנֵה בְּרִיחָה

לכתב יותר בישר לציפות השיטות הלכות בידו, ואם לא שרטט אפלו שטיחה עליונה, עין בבאר הליכה: (כא) יִשְׂרֹטְט. פרוש, לכתחלה, משום "זה אלי ואגויה"³⁰, אצל בדיעבד אפלו אם (יז) לא שרטט (יט) וקצת השיטות צקמות, אין לפסל התפלין: (כב) בְּעֹפְרָת. (יט) וכן בדיו ובסקר ואכל פיוצא בזה, ונאפלו (כ) בין השיתין אסור לשרטט ב³¹. וכל זה לכתחלה, אצל בדיעבד אין להתמיר³², כן כתב הלחם חמודות והאליה רבה; ובתשובת דברי שמואל סימן שסב מפקפק בזה מאד אם משרטט בשום צבע שחר, מחמת נגיעת אות באות על ידי השרטוט השחר; אם לא דכתב מחמת השרטוט³³, עין שם: ח' (כג) בְּעִפְצִים אוֹ בְּסִיד. וילענבא הוא, (כד) שלא מקרי קלף בלא זה רק דפתקא. ויניח העור בסיד עד (כז) קבלה השער מאלי ואל על ידי גרידה, ואם הוציאו קדם לכן לא יקבל עליו, דהיו דפתקא עדן וקסול. ויש (כח) מן שחולק וקצת, דסופר שהוציא העורות לאחר ד' ימים ועדן לא עבר שערות מצליקו, נראה דבדיעבד אין קפיאת³⁴, דלא תליא בשער כלל, דכיון דחבר הנח בסיד ונתקן בהנן לא מקרי דפתקא, עין שם: (כד) בְּשְׁפָתָיו. ובריעבד (נד) דיו במקחשכה³⁵; (כה) בְּתַחֲלַת. ויותר (סג) אין צריך לא להוציא בשפתיו ולא לחשב שמתעבדים לשמה, אלא בתחלתו בלבד, (כו) ונאפלו נמשך העבוד כמה ימים, דכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה³⁶.

בְּאוֹר הַלֶּכֶה

* וְיָשׁ אומרים שְׂצֵרִיף וכו'. יש לעין קצת אם שרטט כל השורות, אם צריך גם כן לשרטט מן הצדדים או לא? ופסק זה יש להסתפק בספר יורה דעה ומורה, דשם השרטוט בלוי הוא לעכנא. ונראה דבדיעבד אין להתמיר בזה אפלו במונה, כי לא נזכר בכל מקום רק שרטוט בין השיתין; וכל שפן לפי מה שנראה מרדכי והוא בפתיחת תשובה ביהודה דעה, עין שם, דטעם השרטוט אפלו במונה הוא כדי לישר השיתין, כדאי אין להתמיר בזה. ורע דשרטוט של תפלין לכלי עלמא אין צריך להיות למה³⁴, כמו שכתב הפרי מגדים: * וכן נוהגין. ובהיום נהגו הכל לשרטט בכל השיתין. ועין בספר ברוך שאמר שכתב שנראה לו שטוב לשרטט להשיתין לצד השער, ולמעלה ולמטה ולהצדדים ישרטט לצד הכשר³⁵: * ואלא על הגויל. גויל הוא העור³⁶ שלא נחלק, ולא הוטר ממנו בן השער וקצו שם, ומצד הכשר לא הוטר כלום: * וְאִם שָׁנָה פְּסוּל. קאי אפלו, ונאפלו אם כתב קוצו של ידו שלא על הקלף במקום בשר, כגון שכתבו אחר לא העביר מהדוכוסטוס, פסול, ועין לקמן: * וְכוֹתְבִים עֲלֵיהֶם לְצַד בְּשׂוֹר. ויותר מאד שלא יטעה לכתב לצד השער, דמעבד בדיעבד. וסימנו להסיר אתר העבוד איהו עד הוא סמוך לבשר: וראים לאיזה צד שהקלף מתכוון כשמתחילין אותו הוא מקום הסמוך לבשר, ומכל מקום אין לפסל תפלין ישנים מחמת סימן זה, דאף על פ"י שאחר הבחינה נראה שכתבו לצד השער, אנו מעמידים להסיר שכתבם על חזקתו חזקת כפי ומומחה וקוראי בדין כתבם; גם סמכין על הדיקדי דמכשיר אם וכתבו לצד השער, איי: * לְתַקְּנֵהוּ וְלִתְחַלְּקוֹ, ואם גרדי יותר מזה, עין בגשמת אדם כלל די דעתו דלא מקרי הו' קלף, ובתהיטוספר ארחתים תשובה ג' משמע שפקל בזה³⁷: * וּמַצַּד הַבִּשְׂוֹר גּוֹרְרִים הִרְבָּה. וסימנו לידע שנגרר כל הדוכוסטוס, מקבל כפי הספרים: כל מקום שהוא נמצא בקלף הוא נזכר לכל, כי הוא חלק

ושרטט קלף אינו חלק פ' רף, ואותו מקום החלק: כולל לקלף ולהפריש בסמין או במחט, ובדיעבד אם לא גרד כל פ' ר. עין במחצית השקל שדעתו להחמיר, וכן בתשובת משקלות יעקב, ובגשמת אדם כתב דאין לפסל התפלין משום זה בדיעבד, כיון דעל כ' פנים נגד מן העור הקלפה הנזקה הסמוך לבשר, דצילין בנדיא תל שם הדוכוסטוס; וכן בתשובת תהיטוספר חזק ובתשובת חזק לאברהם מקל אסרן מחמת זה. ואף דאין למחות ביד המקל בדיעבד דיש לו על מי לסמוך, מה מאד ראוי לתהויר הספרים שנתהויר בהם על כ' פנים לכתחלה, שלא יאירו על הקלף קדם שכתבו עליו שום קרום וזלפה דקה במקום החתיכה, ונאפלו קלפה דקה כחוט השערה, דזה הוי הכל חישש הדוכוסטוס: * צְרִיף תִּקְּנֵהוּ וכו'. והעבוד הוא הלכה למשה מסיני, ובלא זה אין עליו רק שם עור ולא ביול וקלף ודוכוסטוס, סמ"ג. וכל אלו הסעיפין הנאמרים פה לענין עבוד הוא רק לענין הפרשיות של התפלין וכן לענין כתיבת ספרים ומוזות ולבד מדיעת הרמב"ם לענין מוזה, וכדאימה ביהודה דעה בסימן רפח ס"ה). ולענין עור הבתים וקבאר לקמן בסעיף לו: * (צריך וכו') לְשֹׁמוֹ, ובלא זה פסולין. ואם הוא במקום שלא יוכל להשיג תפלין אחרים כי אם אלו שכתבוהו על עור המעבד שלא לשמה, אף בדספר יורה דעה תנאי גנתא נראה דיוכל לגרוף עליו בצבור, אכל בתפלין יניחם כן בלא ברכה, עין שם בפרי מגדים. ורע עוד דהפרי מגדים החליט בפשיטות דעבוד לשמה הוא מדרבנן, והביא ראיה לזה מתשובת הרמב"ם שהוא בפקי' משנה כ' א מהלכות תפלין הלכה יא, ונקטא כמה היבא שפקל לו אם נתחלה לו עור בעד עור שלא לשמה, יש לומר ספקא דרבנן לקלא: אף מתשובת ר' עקיבא אינו סימן ב משמע דהוא סוכר שהוא דאורייתא⁴¹, וכן דאימי לאחר שקבת בשם המג"ב שקבת גם כן דכל הפוסקים המחמירין בענין עבוד לשמה סכינא להו דהוא דאורייתא, ומכל מקום נראה דבשעת הדחק יש להקל בספקן, ובלאו הכי יש הריבה מהראשונים שסכינא להו דאין צריך עבוד לשמן [עין בתשובת משקלות יעקב א"ח סימן מב]. וקצין שקבת בתשובת פירח משה אהרן בחלק ב סימן קא, הובא בבכורי יוסף יורה דעה סימן רעא. ורע עוד דעבוד סתמא הוי כשלא לשמה, תשובת פנים מאירות סימן מה, דכן משמע ממוספות גשין דף מה בדבור המתחיל עבוד לשמה. ובקשר בית אהרן יצא לרזן בדבר התושב, דהאינא דאין מותבין ברב על קלף שאר ספרים דק ספרותה, הוי סתמא קלשה, ויש לענין⁴²: * בְּתַחֲלַת הַעֲבוֹד. ואם היה רק סוף העבוד לשמה, עין לקמן בסעיף ט שכתבו שם דהשי' ביהודה דעה רע"א סימן ג סכינא לה דמתנה, ותיפנים מאירות' חלק א סימן

שְׂעָרֵי תְּשׁוּבָה

(י') ב"ח ומקבא כן הטור: (יח) ב"ח הגויל: (יט) פריי מגדים, דלא כהקלילין בדיו: (כ) שם: (כא) מגלה יט ושבת עט: (כב) מגן אברהם ופריי מגדים: (כג) משיבת נפש סימן ד: (כד) אליה רבה ופריי מגדים: (כה) הרא"ש בהלכות קטנות: (כו) פריי מגדים:

הַלְבוּת תְּפִלִּין סִימָן לַב

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק א]

לְכַתְּחֵלָה, מִשּׁוּם "זֶה אֵלֵי וְאָנְהוּ"³⁰.

30) ואף על פי שאינן נראות מבחוץ, מ"מ צריך ליפותן משום "זה אלי ואנוהו", וכמו שכתב הדרכי משה (אות א, וברמ"א ס"ד וראה ביאור הגר"א שם).

[משנב ס"ק כב]

וְאֶפְלֹי בֵּין הַשִּׁטִּין אֶסּוּר לְשַׁרְטֹט בּוֹי³¹. וְכָל זֶה לְכַתְּחֵלָה, אֶפְלֹי בְּדִיעֵבֶד אֵין לְהַקְמִיר³² וְכו', מִתְּחֵמַת נְגִיעַת אוֹת בְּאוֹת עַל-יְדֵי הַשִּׁטֹּט הַשָּׁחַר; אִם לֹא יִקְרַח מִתְּחֵמַת הַשִּׁטֹּט³³.

31) וכן לרשום בו סימני חותם והיהו לשמירה מגניבה, או לשם אישור על כשרותם וההגהה שעברו וכדו', כתב במקדש מעט (י"ד סי' רעד ס"ק מט) שאסור. ובשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ב סי' קמ) ובשו"ת צ"ח אליעזר (ח"ט סי' ו) כתבו שאין לעשות כן אף מצידו האחר של הקלף.

32) שלכתחילה צריך שלא יהיה צבע מיותר בפרשיות, וכמו שכתב הפמ"ג (א"א ס"ק ח) בשם הלבוש, אבל בדיעבד אין פוסלים. ובשו"ת אגרות משה (שם) כתב שאף לחקוק בקלף בלא דיו אסור, ואף אם אין בחקיקה צורת אותיות אלא רק קוים בעלמא.

33) ולענין הרקת הכתב מהשרטוט, כתב בשו"ת הבי"ח החדשות (סי' פז) שאין מדקדקים שיהיו האותיות ממש במקום השרטוט. ובשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' ג) כתב לגבי מוזה וספר תורה [שהשרטוט בהם לעכובא, ולא כמו בתפילין] שאם הרחיקן הרבה מהשרטוט פסולות, והביאו הפתחי תשובה (י"ד סי' רפח ס"ק ה). והדעת קדושים (י"ד סי' רעא סוף ס"ק ז) כתב שאם הרחיקן כשיעור קש פסול, אך אם הרחיקן כשיעור שיעור עשרה או שתים אינו פסול.

והוסיף הדעת קדושים, שאם הרחיק הסופר את הכתב מהשרטוט, יכול הוא לעבות את ראשי האותיות כדי לקרבן אל השרטוט, והיינו גם אם שרטוט לאחר כתיבה אינו מועיל. אכן המקדש מעט (שם ס"ק לה) הניח דבריו אלו בצ"ע.

[ביה"ל ד"ה ויש אומרים]

וְדַע דְּשַׁרְטוּט שֶׁל תְּפִלִּין לְבָלִי עֲלָמָא אֵין צָרִיךְ לְהִיֹּת לְשִׁמְחָה³⁴.

34) דין שירטוט של מוזהו וספר תורה, נתבאר בביה"ל להלן (ס"ח סוף ד"ה בתחלת העבוד).

[ביה"ל ד"ה וכן נוהגין]

שְׁשׁוּב לְשַׁרְטוּט לְהַשִּׁיטִין לְצַד הַשָּׁעַר, וְלַמְעָלָה וְלַמַּטָּה וְלַהֲצַדִּים יִשְׁוּטֹט לְצַד הַקְּשָׁר³⁵.

35) וטעמו, שלענין שירטוט בין השיטין, יש לחוש לדעת רבינו שמחה (הובא בבי" שפוסל, כיון שאין שירטוט זה נצרך מדינא, ולפיכך יש לעשותו מצד חוץ [ויראה השירטוט מבפנים]. מה שאין כן בשירטוט שמלמעלה ולמטה ומן הצדדים, שנצרך מן הדיו, ואינו פוסל, ולכן יכול לעשותו מצד פנים.

[ביה"ל ד"ה ולא על הגויל]

גוֹיִל הוּא הַעוֹר³⁶.

36) מבואר לסעיף ז. ישנם שלשה סוגי עורות שמשמשים לכתובת סת"ם: גויל, קלף, ודוכוסטוס. עור שעבודוהו בשלמותו ולא חילקוהו לשנים, נקרא גויל. ואילו עור שחילקוהו בעביו לשנים, חלקו החיצון שבצד השיער נקרא קלף, וחלקו הפנימי שבצד הבשר נקרא דוכוסטוס.

ושינוי בברייתא (שבת עט, ב), שהלכה למשה מסיני היא, שתפילין נכתבות על הקלף בצדו הפנימי שכנגד הבשר, ומוזהו נכתבת על

דוכוסטוס בצד החיצון שלצד השערות, וספר תורה נכתב על הגויל במקום השערות. ותפילין שנכתבו על דוכוסטוס, או על הגויל, או על הקלף במקום השיער, פסולות.

בזמנינו, אין נוהגים לחלק את העור לשנים וכמו שכתבו התוס' שם (ד"ה קלף), אלא מגררים הרבה מחלקו הפנימי שמצד הבשר עד שלא נשאר אלא הקלף לבד בלא הדוכוסטוס, ומצד השיער מגררים את קליפתו העליונה, כפי מה שצריך כדי לתקנו ולהחליקו, והוא קלף הכשר לכתוב עליו תפילין. וכתב הנשמת אדם (כלל יד, הובא בביה"ל ד"ה לתקנו) שיש להזהר שלא לגרור הרבה מצד השיער, כדי שישאר מקליפת העור העליונה שהיא הקלף. ובשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ג, הובא בביה"ל שם) כתב שאין צריך להזהר בזה, שכל שנקלף מהעור החלק הנוגע בבשר, נחשב קלף, ואפילו אם קילף גם מצד השיער.

[ביה"ל ד"ה לתקנו]

וּבְחֵמַת-סוּפֵר אֲנָח־חַיִּים תְּשׁוּבָה ג' מִשְׁמַע שֶׁמְקַל בְּוָה³⁷.

37) ונחלקו בגדר קלף ודוכוסטוס, שלדעת הנשמת אדם רק הקליפה העליונה בלבד חשובה קלף, אלא שמ"מ השכבה העבה הדבוקה אליו נטפלת אליו ונכללת אף היא בשם קלף וכשרה לכתוב עליה, אך אם הסיר את הקליפה העליונה בטל ממנה שם קלף, ולכן צריך להזהר שלא יגרור יותר מדאי. ולדעת החתם סופר שכבת הקלף עבה היא, וכולה נקראת קלף, ולכן כל שגירר את שכבת הדוכוסטוס, לא איכפת לנו אם גירר מן הקלף יותר מכפי שצריך כדי לתקנו ולהחליקו.

ולמעשה, לענין הסרת הקליפה החיצונה מצד השיער הנקראת ליצה [כדי שלא יהיה הקלף קשה כל כך ויגרור לסדקים באותיות], כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קעה) שאם היא קליפה דקה יש לצדד שמותר להסירה, שאף שהגדולי הקדש (י"ד סי' רעא ס"ק יא) נקט כנשמת אדם, מ"מ דבריו דחוקים, ובמאיירי ובחסד לאברהם מבואר כחתם סופר שהקלף עבה ואינו רק שכבה דקה. אכן אם עוביה קרוב לחצי מעובי הקלף, יש לעיין אם להכשיר לכתחילה.

[משנב ס"ק כג]

דְּסוּפֵר שֶׁהוּצִיא הַעוֹרוֹת לְאַחַר ד' יָמִים וְעָדִין לֹא עָבַר שְׁעוֹרֹת מְעַלְיָהֶן, נִרְאֶה דְּבִדְעֵבֶד אֵין קָפִיָּא³⁸.

38) ובזמנינו, אף על פי שניתן לעבד את העורות עם חומרים כימיים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ב), שמ"מ אין לשנות מסדר העיבוד בסיד הנהוג מכמה דורות.

[משנב ס"ק כד]

וּבְדִיעֵבֶד דִּי בְּמַחְשָׁבָה³⁹.

39) ואף שלענין כתיבה כתב להלן (ס"ק צה) שצריך שיאמר בפיו שכותב לשמה, ואין די במחשבה אף בדיעבד [כן הקשה הרעק"א שם בגליון על לשון השו"ע, וראה משנ"ב לעיל סי' יא ס"ק ד], תירץ השו"ע הרב (סלי"א) שסומכים על דעת הסוברים שאין צריך לעבד קלף לשמה, בצירוף דעת ספר התרומה (הובא ברא"ש הל' ספר תורה סי' ג, שהוא מקור הדין שיש לומר בפיו שמעבד לשמה), שהסתפק לומר שדי במחשבה לבד [וכן צירף בביה"ל (ד"ה וצריך) את דעת הסוברים שאין צריך עיבוד לשמה, וראה ביה"ל לעיל סי' יד סי"ב ד"ה בלא כונת].

[משנב ס"ק כה]

דְּכָל הַעוֹשֶׂה עַל דַּעַת רְאשׁוֹנָה הוּא עוֹשֶׂה⁴⁰.

40) ואם המשיך אדם אחר את המלאכה, מבואר בביה"ל לעיל (סי' המשך בעמוד הבא

הלכות תפילין סימן לב

ביאורים ומוספים

לדין ברידה, שרק אם לבסוף עשה מן העורות תפילין או ספר תורה הוברר הדבר שלשם כך עיבדם, וכיון שקיימא לן שבדאורייתא אין ברידה, לא הוברר לשם מה עיבדם, ולא חשוב כנעשה לשמה.

והחזו"א (שם) הקשה, שגם באופן הראשון, שמתנה שיוכל לשנותו, אין כאן עיבוד לשם ספר תורה, שהרי מתנה שיוכל לשנותו לצורך חול. ותירץ, שלענין דין לשמה אין צריך לחשוב בהחלט לכתוב על העור ספר תורה, ומספיק שיוקדש לקדושת ספר תורה ואם ירצה לכתוב עליו ספר תורה יכתוב, מה שאין כן באופן השני, כשהעיבוד לשמה הוא להזיא בדרך ברידה, לא מועיל, משום שקיימא לן שבדאורייתא אין ברידה.

[ביה"ל ד"ה בתחלת העבוד]

דקום קזמא לן דאין צריך לל שיהא לשמה⁴⁷.

47 היינו לגבי השרטוט והחלקת הקלף (ושלא כדעת הבני יונה יו"ד סי' רע"א ס"א) והקסת הסופר (סי' ב ס"ב) שכתבו שלכתחילה יש לגרד את העור ולהחליקו לשמה, אך לגבי השחרת הרצועות, מבואר ברמ"א לקמן (סי' לג ס"ד) שצריך להשחירן לשמן.

ולענין הסרת השיער והילוק העור לשנים, צידד החזו"א (או"ח סי' ו ס"ק יא) שאין צריך לעשותם לשמה.

[ביה"ל שם]

אך יש מן האחרונים שפחמירין פדכר לענין שרטוט וכו', אפלו דיצבד⁴⁸.

48 ומ"מ, שירטוט על ידי מכות גלגלים, דהיינו שאדם מסובב גלגל ועל ידי זה דוחק את הברזל שמשרטט בו, והאדם חושב שיהיה לשמה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' קמח) שנחשב שנעשה לשמה.

[משנ"ב ס"ק כח]

צית לה אשעה מועטת קזה ונותנם אדעתא דהכי⁴⁹.

49 והחזו"א (או"ח סי' ו ס"ק י) ביאר, שמחשבת הלשמה של העכו"ם לאו כלום היא, אלא כיון שניכר שהפעולה הראשונה שעושה הגוי נעשית מחמת ציווי הישראל, מתיחסת הפעולה לישראל כאילו עשאה הגוי בשליחותו, ומועילה מחשבת הלשמה של הישראל עצמו. מה שאין כן בפעולה הנמשכת, שכבר אין ציווי המשלח ניכר, אין הפעולה מתיחסת לישראל, וממילא לא מועילה מחשבתו.

[משנ"ב ס"ק כה]

ותחלת העבוד מקרי קשמישים העורות לתוף הסידי, ולא כעת שמישים לתוף הפנים קדם⁴⁸.

48 וביאר החזו"א (או"ח סי' ו ס"ק י), שכונת המשנ"ב לומר, שלא רק שאין צריך לשרותם במים לשמה, אלא שאף אם שראן במים לשמה לא מועיל לענין המשך העיבוד לומר 'כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה'. אמנם דעתו לחלוק, שאם שרה אותן במים לשמה, שוב אין צריך יותר מחשבת לשמה אם עושה בעצמו את המשך העבודות ואינו נותן לכבד לעשותן, מפני שסוף סוף תחילת העבודה היא, וקבעו במחשבתו וברצונו לספר תורה, ושייך בזה 'כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה'.

והוסיף, שאם אמר בתחילה בפירוש שכל העבודות שיעשה יהיו לשם ספר תורה, משמע שנחשב הדבר כאילו אמר לשמה בשעת העבודות עצמן, וכן מבואר בביה"ל לעיל (סי' יא ס"א ד"ה שיאמר בתחלת) לגבי טויה, שבציוור כזה אין צריך לדין 'כל העושה' וכו'.

[משנ"ב ס"ק כו]

מקר לשנות לתפילין ומזוזות אף דקדשתם קלה ממה⁴⁴.

44 וכמו שביאר המג"א (ס"ק י), שאף על פי שאין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה, כאן מותר מפני שאינו אלא הזמנה. ומ"מ אין דינו כהזמנה גרידא, שהרי מבואר בשו"ע לקמן (סי' מב ס"ג) שהזמנה לאו מילתא היא' ומותר לשנותו אף לדבר חול, ובהכרח שכיון שההזמנה היא לגוף הקדושה ולא לתשמיש קדושה בלבד, עדיף הדבר מהזמנה גרידא, ובאופן זה 'הזמנה מילתא היא', ואסור לשנותו לדבר חול, כמבואר ברמ"א שם.

[משנ"ב שם]

ואני מתנה לקשארצה שאוכל לשנותו לכל דבר⁴⁵ וכו', דאז מסתפקים האחרונים אם מהני⁴⁶.

45 ואף שאם ישנה ויעשה ממנו תפילין, נמצא שמשתמש בקלף שלא עובד לשמה, שהרי מעולם לא עיבדו לשם תפילין, ומצות ספר תורה הרי שונה ממצות תפילין [וראה שערי תשובה סי' מב ס"ק ד], כתב החזו"א (או"ח סי' ו ס"ק ה) שקדושת ספר תורה תפילין ומזוזות אחת היא, ונמצא שכשעיבד לשם קדושת ספר תורה החמורה עיבד בכך גם לשם קדושת תפילין הקלה ממנה.

46 ובטעם הדבר כתב בביה"ל (ד"ה או לשם), משום שבזה צריך

המשך מעמוד קודם

[ביה"ל ד"ה וצריך]

שהוא דאורייתא⁴¹ וכו', ויש לעיני⁴².

41 וכן כתב החזו"א (או"ח סי' ו ס"ק יא) שהוא מדאורייתא.

42 וטעם הפקוק ברברי הבית אהרן מבואר במקדש מעט (סי' רע"א ס"ק ה), שהרי עושים מהעורות גם בתים לתפילין, קמיעות, ופרשיות לתפילין ומזוזות.

יא סי' סוף ד"ה לשמן) שאין שייכת הסברא של 'כל העושה על דעת הראשונה הוא עושה'. אכן החזו"א (או"ח סי' ו ס"ק י) כתב שאף באופן שהמשיך אדם אחר את המלאכה, מי"מ כשר, שכיון שתחילת העיבוד היה לשמה, ממילא כל המשך העיבוד שתמא לשמה הוא [וראה שו"ע להלן סי' ט ומשנ"ב ס"ק ל]. והגדולי הקדש (כלל ג אות ב) כתב סברא זו בשם שו"ת גור אריה יהודה, ונחלק עליה.

הלכות תפלין סימן לב

מג באר הגולה

העבוד שהיא מעבדו לשם תפלין *או (כו) לשם (יג) [יג] ספרותורה, תאכל אם עבדו לשם מזונה (כו) פסול: ט *אם עבדו אינו יהודי, **להרמב"ם פסול (כח) אפלו אמר לו ישאל לעבד לשמו, ב'להרא"ש פשר אם ישאל עומד על-גבו וסיעו. הגה (כט) קצת (יג) בעבודה (כ"י כשם הרא"ש)

שערי תשובה

רק משיקה דקה אצל לא אם הוא טוח על פניו וצב קצת: [יג] ס"ח. עין בה"ט בשם ע"ג. וקנים מאירות ח"ג סי' יא כתב שנקב הנאון בעל עה"ג השיג עליו מדברי השי"ע והבי' כן, ובעל פנים מאירות הוכיח מה"ש"ס דמנחות שהדין עם העה"ג עין שם. אמנם באש"ת אריה סי' מזו האריך בזה דעבד ע"פ"כ אין להחמיר בדריבוב, אחרי שיש קלה, ולא מפניא משיר לשי"י דמספקא דחרא מלתא הוא ומהני בין משיר לשי"י ובין איסקא, ואם עבד לסי"ת מהני לתפלין ומזוחות שקלים מקדשת ס"ח, ואם עבד לתפלין

וקנה דברצעות מטר ע"ש. ועין ב"ד סימן רע"א ס"ק ד מתבתי בשם השור דתקון

באר היטב

ותחלת העבוד (כו) מקרי שמששים העורות לתוף הסיד, ולא בעת שמששים לתוף המים קדמם⁴³, מפני דוה לא מקרי עדן עבוד: (כו) לשם ספרותורה. דקדשתה חמורה מתפלין ובכלל מאתים מנה, ואף על-פ"כ (כח) מטר לשנות לתפלין ומזוזות אף דקדשתם קלה ממנה⁴⁴, אכל לדבר חל אסור לשנותו, לבד (כט) אם התנה בפרוש בתחלת עבודו שיהא מטר לשנותו אף לדבר חל אז מטר לשנותו. ונהגון (ל) שיהגו פן הסופרים לכתחלה בעת שמששים העורות לתוף הסיד שיהא מטר: אני נותן עורות אלו לתוף הסיד לשם קדשת ספרותורה, ואני מתנה לכשאקדש שאוכל לשנותו לכל דבר⁴⁵. ולא כמו שנהגו הסופרים שאומרים: לשם ספרותורה או תפלין או מזוזות או שאר דבר רשות, דאז מסתפקים האחרונים אם מהג"ה⁴⁶, ועין בבאר

הלכה: (כז) פסול. ולא מהני רק למזונה בלבד, דקדשתה קלה מתפלין; ואם עבד לתפלין מהני (ל) אף למזונה ולא לספרותורה;

ואם עבד העור לשם רצועות, לא מהני לכתב פרשיות עליו אם עשה

אחר-כך קלף מהו, דקדשתון חמורה, ואפלו לעשות מהו עור בתים

יש לומר נמי דפסול, דקדשתון חמורה מרצועה נפמ"ג ועין שם עור

מה שכתב בזה: ט (כח) אפלו. דסבירא לה להרמב"ם לעכבו"ם

עושה אדעתא דנפשה, ואף על-פי שהעכו"ם אומר ששומע לישאל, לא

אין פיו ולבו שרין בזה. אכל הרא"ש סבירא לה דכיון שהיא עומד

על גבו (לג) בתחלה בעת שמששים העורות לתוף הסיד ואומר לו

שיתנם אז לתוף הסיד לשמה, ולא בעינן הפננה של העכו"ם לזה רק

בעת רגע נתינתם לסיד, צ"ת לה אשעה מועטת בזה ונותנם אדעתא

דחכ"ם⁴⁷. אכל אם הישראל העומד על גבו חשב בלבו לדבר לשמה, לא

מהני, ואפלו אומר לו (לג) בפרוש, כל שעומד מרחוק ואינו מלמדו

לא מהני אפלו להרא"ש: (כט) קצת. אפלו אם לא סיעו רק

(לד) בסוף העבוד, ואפלו גם זה הסיעו לא היה רק בשתפות עם

העכו"ם, פשר. וכל זה למצוה בעלמא, אכל בדריבוב להרא"ש

פשר (לה) אפלו לא סיעו כלל, דעכו"ם אדעתא דישאל המצוה

פנים לכתחלה. ועין בפריימגרים במשבעותזהב סעיף קטן ד ותבין את הכל. ועין בפריימגרים שכתב עור, דלפי דברי ה"ה"ח לא יועיל שרטוט אפלו דספר

תורה למזונה, אכל לפי מאי דאנן פסקינן דספרותורה ומזונה שרין מהני. ועין עור דשרטוט דתפלין למזונה בוראי לא מהני להב"ה, ואף אם לשמה

לשמה כמאן דלייתא דימא, או כבר הכרענו ואין להחמיר בדריבוב. ועין שם בפריימגרים שכתב דכל זה בסתמא, אבל במחשב בהקריא בהשרטוט שלא לרשעה

אפשר דגורו לדברי הכל: * או לשם ספרותורה. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו "ולא כמו שנהגו בספרים", עין שם השפיע בדכאוריתא קימא לן אין

ברירה, ולפי מה שכתב הפריימגרים דעבדו לשמה הוא ודבנן יש להקל בדריבוב, וצריך עיון למעשה: * אפלו עבד עכו"ם. ואם עבדן אשה או קטן, עין

לקמן בסימן לט במשנה ברורה סעיף קטן י: * להרמב"ם וכו' וסיעו. לבאר הרין דסיעו צריך להאריך קצת. דהנה ה"ש"ו הביא פה וביותר דעה רע"א דסיעו

אפלו בסוף מהני, והביא ראיה מהחזרת הקלף לסיד, ע"ש; והפנים מאירות בסימן מה השיג עליו: אחר, דאף נאמר כן הוכיח סופו על תחלתו, כיון דתחלתו

עשאו כעו"ם אף נאמר דשמוס דבא הישראל לבסוף וסיעו לשמה וכי"ח על תחלתו שניה לשמה? ועוד, דאפלו בישראל עצמו הביא ראיה דלוינו יש ספק

אם נאמר הוכיח סופו על תחלתו, עין שם היטב. ובאמת לפי הבנתו ב"ש"ו יש על ה"ש"ו פליאה גדולה מזו, דהאף הביא ה"ש"ו ראיה מהחזרת הקלף לתוף

באר היטב

ויניה העור בסיד עד שיפיל השער מאליו, ואם מוציאה קדם לכן לא יכתב עליו דהו דפקרא, ב"ש מ"א: (יג) ס"ח. בתשובת עבודת הגרשני סימן כה אוסר לכתב תפלין על קלף שנתעבד לשם ס"ח, אם לא שיתנה בתחלה שאם ירצה אח"כ לשנות לקדשה קלה שיהא רשות בידו ע"ש, ועין ב"ד אהרן מה שהקשה עליו. ועין בתשובת צמח צדק סימן פא או מועיל התנאי למעבד עור לרצועות של תפלין להשתמש כמה שישמרי מהעור לתשמיש של חל, ודעתו כהה דברצעות מטר ע"ש. ועין ב"ד סימן רע"א ס"ק ד מתבתי בשם השור דתקון

משנה ברורה

ותחלת העבוד (כו) מקרי שמששים העורות לתוף הסיד, ולא בעת שמששים לתוף המים קדמם⁴³, מפני דוה לא מקרי עדן עבוד:

(כו) לשם ספרותורה. דקדשתה חמורה מתפלין ובכלל מאתים מנה, ואף על-פ"כ (כח) מטר לשנות לתפלין ומזוזות אף דקדשתם קלה ממנה⁴⁴, אכל לדבר חל אסור לשנותו, לבד (כט) אם התנה בפרוש בתחלת עבודו שיהא מטר לשנותו אף לדבר חל אז מטר לשנותו. ונהגון (ל) שיהגו פן הסופרים לכתחלה בעת שמששים העורות לתוף הסיד שיהא מטר: אני נותן עורות אלו לתוף הסיד לשם קדשת ספרותורה, ואני מתנה לכשאקדש שאוכל לשנותו לכל דבר⁴⁵. ולא כמו שנהגו הסופרים שאומרים: לשם ספרותורה או תפלין או מזוזות או שאר דבר רשות, דאז מסתפקים האחרונים אם מהג"ה⁴⁶, ועין בבאר

הלכה: (כז) פסול. ולא מהני רק למזונה בלבד, דקדשתה קלה מתפלין; ואם עבד לתפלין מהני (ל) אף למזונה ולא לספרותורה;

ואם עבד העור לשם רצועות, לא מהני לכתב פרשיות עליו אם עשה

אחר-כך קלף מהו, דקדשתון חמורה, ואפלו לעשות מהו עור בתים

יש לומר נמי דפסול, דקדשתון חמורה מרצועה נפמ"ג ועין שם עור

מה שכתב בזה: ט (כח) אפלו. דסבירא לה להרמב"ם לעכבו"ם

עושה אדעתא דנפשה, ואף על-פי שהעכו"ם אומר ששומע לישאל, לא

אין פיו ולבו שרין בזה. אכל הרא"ש סבירא לה דכיון שהיא עומד

על גבו (לג) בתחלה בעת שמששים העורות לתוף הסיד ואומר לו

שיתנם אז לתוף הסיד לשמה, ולא בעינן הפננה של העכו"ם לזה רק

בעת רגע נתינתם לסיד, צ"ת לה אשעה מועטת בזה ונותנם אדעתא

דחכ"ם⁴⁷. אכל אם הישראל העומד על גבו חשב בלבו לדבר לשמה, לא

מהני, ואפלו אומר לו (לג) בפרוש, כל שעומד מרחוק ואינו מלמדו

לא מהני אפלו להרא"ש: (כט) קצת. אפלו אם לא סיעו רק

(לד) בסוף העבוד, ואפלו גם זה הסיעו לא היה רק בשתפות עם

העכו"ם, פשר. וכל זה למצוה בעלמא, אכל בדריבוב להרא"ש

פשר (לה) אפלו לא סיעו כלל, דעכו"ם אדעתא דישאל המצוה

פנים לכתחלה. ועין בפריימגרים במשבעותזהב סעיף קטן ד ותבין את הכל. ועין בפריימגרים שכתב עור, דלפי דברי ה"ה"ח לא יועיל שרטוט אפלו דספר

תורה למזונה, אכל לפי מאי דאנן פסקינן דספרותורה ומזונה שרין מהני. ועין עור דשרטוט דתפלין למזונה בוראי לא מהני להב"ה, ואף אם לשמה

לשמה כמאן דלייתא דימא, או כבר הכרענו ואין להחמיר בדריבוב. ועין שם בפריימגרים שכתב דכל זה בסתמא, אבל במחשב בהקריא בהשרטוט שלא לרשעה

אפשר דגורו לדברי הכל: * או לשם ספרותורה. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו "ולא כמו שנהגו בספרים", עין שם השפיע בדכאוריתא קימא לן אין

ברירה, ולפי מה שכתב הפריימגרים דעבדו לשמה הוא ודבנן יש להקל בדריבוב, וצריך עיון למעשה: * אפלו עבד עכו"ם. ואם עבדן אשה או קטן, עין

לקמן בסימן לט במשנה ברורה סעיף קטן י: * להרמב"ם וכו' וסיעו. לבאר הרין דסיעו צריך להאריך קצת. דהנה ה"ש"ו הביא פה וביותר דעה רע"א דסיעו

אפלו בסוף מהני, והביא ראיה מהחזרת הקלף לסיד, ע"ש; והפנים מאירות בסימן מה השיג עליו: אחר, דאף נאמר כן הוכיח סופו על תחלתו, כיון דתחלתו

עשאו כעו"ם אף נאמר דשמוס דבא הישראל לבסוף וסיעו לשמה וכי"ח על תחלתו שניה לשמה? ועוד, דאפלו בישראל עצמו הביא ראיה דלוינו יש ספק

אם נאמר הוכיח סופו על תחלתו, עין שם היטב. ובאמת לפי הבנתו ב"ש"ו יש על ה"ש"ו פליאה גדולה מזו, דהאף הביא ה"ש"ו ראיה מהחזרת הקלף לתוף

שער הציון

(כ) נודע ביהודה מהרורא נתנא בסימן קעה, ע"ש, ומשיג שם על העשרת-תקנים שכתב בסימן זה בהפכו: (כח) בית-יוסף ואתרונים, ודלא בתשובת עבודת-

הגרשני דמחמיר: (כט) לקמן בסימן מב, ע"ש כל פרטי הדינים: (ל) תשובות רע"א בסימן ב ולקמן בסימן מב בשערי-תשובה, ע"ש: (לא) בית-יוסף:

(לב) הרא"ש בהלכות קטנות: (לג) פריימגרים: (לד) ט"ו: (לה) ש"ך ב"ח עלית-תמיד נקטת הגדולה ומגן-אברהם ואלה"ה רבה ובאורי הגר"א לעיל בסימן יא לדעת

הרא"ש, דלא קפנים מאירות בסימן מה שמתמיר בזה; ואף על-פ"כ בנקים שעבדו: ישאל מצויים: ומן להישאל, כי גם התקופות סבירא להו בקרמב"ם:

הלכות תפלין סימן לב

(ל) וכן נוהגין. ועין לעיל סימן יא סעיף ב: **י' יבשםסמנין הנקבים במרצע * כעין אותיות, אף-על-פי שנקל לאינו-יהודי * לזנוף אין חוששין, * משום דמרתת האיננו-יהודי פן יכיר וישאל (לא) בטביעות (יד) עין: * לא עור שעבדו שלא לשמו אם יש תקון לחזר לעבדו לשמו, * ותבאר בטור יורה-דעה (טו) סימן רעא: **יב** * יהיה הקלף מעור בהמה וחייה ועוף (טז) [טז] * הטהורים, * אפלו מנבלה וטרפה שלקחם, אכל לא מעור בהמה וחייה ועוף הטמאים, דכתיב "למען תהיה * תורת ה' בפיך", ממין המתיר לפיך. ולא מעור דג אפלו הוא טהור, משום דנפיש זממה: **יג** * יהיה הקלף שלם, שלא יהא בו נקבים שאין היד עובר עליה, ויהינה שלא תהא * האות נראית בו תלוקה (יז) [יז] (לב) לשמים: **יד** * הסופרים הזרזינים**

ג הנחת מומיו
התפלין
ד הכב השמימי שם
והטור ביהודה דעה שם
כשם השקב לאנן
טכשרי ה שבת קח
ו שם תפלין קב
ז תרי"א אפסודוני
ח סימן לו ה שם

שערי תשובה

מתי למזונה ולא לסי'ת, ואם עבד למזונה לא מהני אלא למזונה לבר וכמ"ש הכ"י סי' ט"ז ע"ש: **[טז] הטהורים**, עבדו. וכתב בבכור-שור בשבת דף קח, מהני שאין מוחזק בתפלין כו', והוא עפ"י מה שבארנו בשאלה אחת אם מותר לכתב תפלין ע"ג עור בהמה טהורה שצנקה ונעשת ע"ו, והעליתו לפי מ"ש באן ודענין מן הפטר נור"ל שכתב תשובה שם הוכיח דמפר בפ"ק טפ"ט טפ"ט, ודלא כמ"ש התוספות דקאי על הפ"ק, וספר תשובותיו של ארמון מן העין ונחל על דאבדו. אלא אפלו לפרוש תוס' דהפנה על הפ"ק הפטר מ"מ יג: ולא אפרי דע"ו אמשק לפת כו' עין שם: **[יז] לשמים**, וכן בתשובת הגאון בעל אבן העזר הדר"ס בגליון המג"א, וכן בשו"ת בית-אפרים חלק א"ח סי' ג משי"ש: מן המפקח, ושל חיה יותר משל בהמה, ובהמה שחוקה צריך משל חיה נבלה ע"ש וכ"כ בשכנה"ג בבי"ת. אי בהמה טמאה שנוקדה משהורה אם עורותיה פשר לתרו"מ, או עור בהמה טהורה שנוקדה מטמאה אי פסול לתרו"מ, עין בתשובת יד-אליהו סימן ב שקה"ר ודעה להחמיר. עור של בהמה רובעת ונרבעת אסור לכתב תרו"מ, יד-אליהו סימן לה ע"ש: **(יז) לשמים**, ר"ל דבשעת הכתיבה נסמם שהיה עובר עליו ואין הנקב נוגש בקלמוס, אף-על-פי שגאון נקב דק

באר היטב

בסוף העבור מהני, אבל אינו מועיל אם סיעו להשחיר הרצועות. וברד"ב אפלו לא סיעו כלל פשר, ועל-פ"י פנים צריך שיאמר לעובד-מכובדים לפן לתוך הסיד לשמה, ועין באר-עש"ק סי' ו' ובהרמ"ע סי' עד: **(זי) עין**, כתב הג"מ אם נתנו מתחלה בעבור לשם קדושה יוכל להניח העובד-מכובדים להוציא ולתקנו וא"צ לסיעו עוד, עין מ"א: **(טו) סימן רעא**, דיכולין לחזר ולתקנו, ע"ש סי"א א' משי"ש: **(טז) הטהורים**, בתוספות דוסה"ה דף י"ו כתבו בשם הירושלמי דאפלו שאר ספרים שיש בהם שמות אסור לכתב על עור בהמה טמאה, מ"א. בתשובת הרמ"ע סימן לו כתב דיש מעלות: דשל שילי מצוה מן המפקח, ושל חיה יותר משל בהמה, ובהמה שחוקה צריך משל חיה נבלה ע"ש וכ"כ בשכנה"ג בבי"ת. אי בהמה טמאה שנוקדה משהורה אם עורותיה פשר לתרו"מ, או עור בהמה טהורה שנוקדה מטמאה אי פסול לתרו"מ, עין בתשובת יד-אליהו סימן ב שקה"ר ודעה להחמיר. עור של בהמה רובעת ונרבעת אסור לכתב תרו"מ, יד-אליהו סימן לה ע"ש: **(יז) לשמים**, ר"ל דבשעת הכתיבה נסמם שהיה עובר עליו ואין הנקב נוגש בקלמוס, אף-על-פי שגאון נקב דק

משנה ברורה

לעשות לשמה עבד: **(ל) וכן נוהגין**, והמנהג לפי דברי אחרונים לכתחלה צריך להיות כך: שישים הישראל בעצמו העורות לתוך הסיד לשמה, ויאמר לעבדו"ם שכל שאר מלאכת העבוד שיעשה הוא יעשה גם-כן לשמה, ויכול העבדו"ם אחר-כך להוציא בעצמו ולתקנו ואין צריך עוד לעמד על גבו ולסיעו עוד. ואם נתן הישראל העורות בעצמו לתוך הסיד לשמה ולא אמר כלום להעבדו"ם, כתב הפרי"מגדים דצריך עיון בזה [פי' לפי דברי הבית-יוסף ביהודה דעה בסימן רעא פשר אפלו לדברי הרמב"ם, והפ"ח אורח]. אכן לפי דברי הנו"ע ביהודה בסימן קעה, עין שם, ובאורי הגאון מהר"מ בנעט על הפ"ק סי' הלכות ספר-תורה, יש להקל בדיעבד⁶⁰. ואם סיעו הישראל להעבדו"ם קצת בסוף ובהו גמר מלאכת העבוד, ולא אמר לעבדו"ם כלל שיעשה לשמה, **(לו) זה בודאי לא מהני**, דמסייע אין בו ממש. והני מלי שנהו גמר העבוד לא עשה בעצמו רק בסייע עם העבדו"ם, אבל אם גמרו הישראל בעצמו בלא סיעו העבדו"ם, כגון שהוציא הישראל העורות מן הסיד קדם שנגמרו עבודתו ותורו והניחם בתוך הסיד לשמה, ה"ט"ו להקל בדבריהן, וכמו שברורנו בבאר הגולה: **י' (לא) בטביעות עין**, שנתן בסימניו, או שאלו הנקבים נעשו יותר מחדש משלו. ויש אומרים **(לו) שיתכתב בראש פנים במקום שאין דרך לעבר הראש וישאר הכתב עד אחר העבוד**, ולא יסמן במרצע מחמת חשש זיוף, וברד"ב יש להקל בהשלתן-צדו: **יג (לב) לשמים**.

באר הגולה

הסיד, ודברי על-צדקתה מגרע גרע, דבהחנות הסיד אפלו לא היה בעבוד ראשון שום אמירה לעבדו"ם מהני, כמו שגאון מדברי הטור ביהודה דעה שם, וכן צריך ע"כ אמירה לעבדו"ם, דמסייע לבר אין בו ממש: אלא על-צדקתה דכוננת הט"ו כמה שכתב בסמי"ט, אין רוצה לומר שיעשה איהו מעשה בסייע עבדו"ם, ודמסייע זו בודאי אין בו ממש, אלא רוצה לומר שיעשה גם הוא איהו מעשה עבדו בלי העבדו"ם, וסברת הט"ו לומר דזה בודאי חשיב הומונה מעליה לקדושה, כיון דבלא גמר הישראל לא היה עיון העור מפקד, ועד באן לא התמיר התוספות אלא דתקן הקלף ושרטונו זה לא חשיב הומונה לקדושה, כיון דכבר נגמר מלאכת העבוד, אבל בזה שיעשה בעבוד מעשה גמור, דבלא עשייתו לא היה העור נגמר בעבודו, מהני, ועל זה הביא ראייה מהחנות הד"ק (שהוא קלף כדאימת בטור), פירוש, דהלא לענין שבת בודאי אין עבוד אסור עבוד, וכמו שבארנו בהלכות שבת שאר מלאכות שבת לא מהני, אלא על-צדקתה דכאן לא בעינו רק שיעשה מעשה שהיה מוכיח שהיה הומונה מעליה לקדושה, אפי"ן כל-שכן כשעושה הגמר בעבוד עצמו, דזה בודאי מקרי עבוד אף לענין שבת ונקמו שמוכיח בשבת דף עו, דפריך "הינו מולח הונו מעבד", אלא אף דלא עשה כו' אם מליחה בעלמא שצדן שם עור עליה ולא קלף, כדאימת בשבת דף עט, חייב משום עבוד, אפי"ן כל-שכן כשעשה עיון לבר, דבהו נגמר עליה מלאכת העבוד להקרא על-ידיה קלף ודא פתרא, וחיוב, כל-שכן דמקרי עבוד לענין לשמה, ואפי"ן אין אנו צריכי' לתור ויחיד סופו על תחלתו, ובסופו לבר ד', וממילא אין אנו צריכי' גם-כן לומר שיעשה לעבדו"ם בתחלתו לעשות לשמה, ובהו יסר פל השליש מדברי הרב טורי"ה. וזה היצא מדברינו, דשני עניני סיעו יש: אם עשה פעלה כשתפוח העבדו"ם ואפלו בתחלתו, כזה ודאי לא מהני רק באפן שאמר לעבדו"ם לפן לתוך הסיד לשמה, ואפלו זה לא מהני רק להרא"ש, ובהו מניי השלשן-צדו שכתב "וטעו קצת בעבודה", אבל ודאי אם עשה פעלה בעצמו במלאכת העבוד, אף שתחלת העבוד עשה העבדו"ם, כיון דבלא הישראל לא היה נגמר, כבידאי לה להט"ו דמהני אף אם לא אמר לעבדו"ם בתחלתו שיעשה לשמה. וגם הנקבים והתוספות דביקרא להו דהאמירה להעבדו"ם

מעלה כלל יודו בזה לבר הט"ו דמהני. אחר-כך מצאית בעוה"י להגאון מהר"מ בנעט בבאורי מדבריו שם שהוא סובר גס-כן כמו שכתבנו, שאפלו לא אמר לעבדו"ם מענין לשמה מהני, כיון דעשה הישראל פעלה בעצמו במלאכת העבוד לשמה: * **כעין אותיות**, כדי שלא יחליפם העבדו"ם בעורות אחרים. ודוקא כעין אותיות, אבל נקבים כן לסימן לא מהני [פמ"ג]: * **לזנוף**, שפניח העור על-גבי עור אחר ויפשה גס-כן במרצע כעין אותיות. כתב המחצית-השקל, דצריך והירות קרבה ששקבע על-ידי עבדו"ם אפן הוא מניח מטליתין על הנקבים הנמצאין בהקלף, ואותן טלאים קרוב לזנאי שלא נתעבדו לשמה, שהן מתחייבות עורות שמקבע ונטל מטל אשר יבוא לזרו להטיל טלאי, ובקשי נקבים אחר העבוד פ"א אם נגד השמש: * **משום דמרתת**, הא לאו הכי לא שיק בזה ספקא דרבנן לקלא נפי' לשיטתו לשמה הוא דרבנן, דכל שנתנה בו העבדו"ם רגיל וקרוב לזנאי הוא; ובמקום דלא נתנה בו העבדו"ם על-ידי החליפין, נקמא לן דלא חישקין לאחלו"פי [פמ"ג]: * **יהיה הקלף מעור בהמה וכו'**, עוף משבח, ואחרי זה, ואחרי זה, ושילי יתר טוב, שצדן לא יצא לאורי העולם⁶¹ [אחרונים]: * **הטהורים**, וטהורה שנוקדה מטמאה, עין בתשובת יד-אליהו סימן ב שקה"ר ודעה להחמיר, אבל טמאה שנוקדה מטהרה ממיר לכתב עליה סת"ם. ועין בתשובת סת"ם הלכות תפלין סימן לו, ועור של אסור הנגה, עין בפרי"מגדים⁶² בפע"ק קטן כו': * **ואפלו מנבלה וכו'**, ואפלו ננבלה על-ידי אחרים, כגון נחורות וקורות, תוספות שבת ק"ח: * **תורת ה' "**, ואפלו שאר ספרים שאינם מג"ו, שיש בהם שמות שאינם נמחקים, אסור לכתב על עור בהמה טמאה. ואם הם פתוחים רק בקדו לסימן השם, יש לומר דשרי לכתב, והוא הידן ספרי הש"ס ופוסקים כהאי גוונא שרי [פמ"ג]: * **האות וכו' תלוקה לשמים**, עין במשנה ברורה סוף סעיף קטן לב כמה שכתבנו "אם לאחר הכתיבה וכי רואין אם יש בו צורת אות וכו'". ואם נקב שיעשה לאחר הכתיבה הוא רק באמצע עבי האות, אפשר דיש לצדד להקל כהט"ו אפלו אם אין בו שיעור אות עד המקום ההוא, כיון דלא נשנה צורת האות

שער הציון

(לו) פרי"מגדים: (לו) מגן-אברהם: